

שני חן

יציאת שבת
5.36

כניסת שבת
4.34

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

שנה שלושים וארבע, גליון מס' 14

פרשת וארא, ראש חודש שבט, תשע"ג

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

"יציאת מצרים" מהמגבלות והמיצרים העצמיים

"רבי עקיבא אומר: כל מכה הייתה של חמש מכות..." - מדוע? ומה הקשר לחומרה של איסור חמץ - "בל יראה ובל ימצא" (פסחים ה, ב)? ומה זה נוגע לקליפת מצרים?

בפרשתנו, פרשת וארא, קוראים על מכות שֶׁלְקוּ המצרים. בקשר לכך, מובא במדרש (מכילתא בשלח יד, לא) מחלוקת בין רבי אליעזר ורבי עקיבא, כמה לקו המצרים בכל מכה ומכה. וזו לשונה: "רבי אליעזר אומר... כל מכה... הייתה של ארבע מכות... רבי עקיבא אומר... של חמש מכות". עליו לברר, מהי נקודת המחלוקת? בעל "החלבוי" בפירושו על ה"הגדה של פסח" מסביר בשם "בעל המלמד": רבי אליעזר סובר, שארבע מכות שֶׁלְקוּ המצרים במצרים - היו על מנת לחזור ולהכניע את הקליפה המצרית שחדרה לכל ארבעת היסודות. לדוגמה: במכת "דם" - המכה חדרה אף לחלקים העצמיים שבמים והם: האש שבמים, הרוח שבמים והעפר שבמים. לעומתו, רבי עקיבא סובר, שֶׁלְקוּ חמץ מכות. זאת, משום שטומאת מצרים לא רק שחדרה לכל ארבעת היסודות של כל דבר, אלא שחדרה אף לרובד עמוק יותר, לחלק ההיולי (הראשוני) של כל יסוד ויסוד. לכן, היה צורך שההכנעה תעשה אף ברובד עמוק והפנימי והוא החלק ההיולי.

כמו שבהרבה דברים פנימיים ואגדתיים, באים הם לידי ביטוי גם בחלק הנגלה של התורה ובהלכה, כך בעניינו - העניין של חדירת כוח הקליפה הנכר לעיל - בא לידי ביטוי בן ההלכה, איסור אכילת חמץ.

דוע, כי באיסור חמץ, מקפידים אנו ביותר. לא רק שקיימים איסורי אכילה והנאה, כמו בשאר איסורים, אלא קיים איסור מיוחד בחמץ והוא: איסור הימצאותו של החמץ בחדר יחודי, גם אם הוא אינו משתמש בו. מה היסוד לחומרה המיוחדת הקיימת לגבי איסור חמץ? על מנת לענות על שאלה זו, יש להקדים מחלוקת נוספת הקיימת בין רבי יהודה והכמנים, באופן השבתת החמץ (משנה, פסחים ב, א): "רבי יהודה אומר: אין ביעור חמץ אלא שריפה. והכמנים אומרים: אף מפרד וזורה לרוח או מטיל לים".

הרב הרונגובי בחיבורו "צמנת פענח" (פרשה בחקותי כו, ו) מסביר את טעמו של רבי יהודה האומר שיש לשרוף: מפני שלדעתו, רק באופן הזה אנו מגיעים לכל המקומות בהן חדר החמץ, אף למקום מציאות החמץ. דעה זו של רבי יהודה תואמת את דעתו של רבי עקיבא, לעיל, בעניין הצורך להכות את מצרים בחמש מכות, בכל מכה ומכה, גם בחלק ההיולי שעד לשם חדרה קליפת מצרים. לעומתו, הכמנים סוברים, שמספיק לקיים את מצוות ההשבתה באופן של פירור וזריחה לרוח, כי לדעתם, הכוח הרע חדר רק לארבע היסודות ולא למהות הדבר, לכן מספיק רק לבטל את צורתו ותוארו של החמץ ולא את מהותו. דעה זו של הכמנים תואמת את דעת רבי אליעזר, שכל מכה ומכה הייתה רק של ארבע מכות. כלומר, הרוע של מצרים לא חדר אלא עד לארבע היסודות ולכוח הרוחני המוליד רק את המציאות ולא למהות. לכן, לדעתם, מספיק רק לבטל את הצורה של החמץ ואין צורך בשריפה.

רבותינו במדרשים דנים, האם יש למנות את מצרים בין ארבע מלכויות וגלויות (בראשית רבה, פרשה ב, ד; פרשה טו, ד ועוד): הדעה שאינה מונה את מצרים בארבע המלכויות והגלויות, סוברת, שגלות מצרים רומת על ראשית השתלשלות המלחמה בשם ה': המלחמה נגד "קוצו של יו"ד" של שם "הויה", מסמלת את ראשית ההשתלשלות - "הכמה דאצילות". לכן, עלינו להתבונן על קליפת מצרים שפגעה גם ביסוד חוגגת לחומר ההיולי. לכן, לדעת רבי יהודה, השבתת החמץ היא רק בדרך של ביעור, לפגוע בקליפת מצרים המצויה גם בחומר ההיולי. לעומתם, דעת הכמנים, שמספיק פירור וזריחה לרוח, כי גלות מצרים מייצגת את המלחמה שהיא כנגד אחת מארבע האותיות של שם "הויה" ולא למעלה מזה, ומספיק לבטל את צורתו ומציאותו של החמץ ולא למעלה מכך - את מהותו.

יהי רצון, שבקריאתנו את פרשיות הגאולה בספר הגאולה, נוכה לקיום הפסוק (מכילתא, טו): "כימי צאתך מארץ מצרים, ארצו נפלאות", כן תהיה לנו, אמן! [מעובד על פי שיחתו של הרב מלויבאוויץ - "ליקוטי שיחות" (מתורגם), כרך טו, פרשת וארא].

הרב ישראל זלמנוביץ

לגליון זה נתקבלה תרומה מאת ר' בן-ציון לביא נ"י
לע"נ אמו, מרת חיה שפרה מרים לוינזון ע"ה בת ר' אברהם אייזיק נחום וייספיש ז"ל
נלב"ע ג' בשבט תשע"א

כמו כן נתקבלה תרומה מאת ר' נפתלי זיסמן נ"י
לע"נ אמו, מרת לאה זיסמן ע"ה בת ר' אברהם הכהן ז"ל, נלב"ע ה' בשבט תשע"א
תנצב"ה

לוח מודעות / עורך: נפתלי יערי

מי גושן בע"מ

מים חיים למכירה, במחיר שווה לכל נפש
המים ארוזים בכדים ובנודות, מגדלים שונים
ללא חשש דם
אזהרה!!! המים נמכרים במחיר הוגן. מי שינסה
לשתות מהמים מבלי לשלם, המים יתפכו בפיו לדם

שימורי תחפנחס

קלאי בלתי-מוגבל של שימורי צפרדעים
מלוחים, כבושים, מטוגנים וצלוויים,
ארוזים בסלים, בטנאים או בתפוזות,
במחיר הקרן
כל הקודם זוכה!

השירות המטאורולוגי

תחזית מזג האוויר
ברד כבד מלווה באש מתלקחת

משרד החקלאות - אגף החי

צפייה מכה קשה של חיות טורפות
וכן נחשים ורמשים ארסיים.
לפי שעה, אין בידינו תכשירים
או חומרים יעילים כנגד מכה זו.
הציבור נקרא להזהר!
מקום מקלט אפשרי - מקום מושב בני ישראל

משרד החקלאות - אגף החי

בעקבות מחלת הדָבָר אשר התגלתה בעדרים
ותמותת הבהמות הרבה בעקבות המחלה,
מוצע לבעלי העדרים והבהמות
לחסן את מקניהם!
כיוון שממקנה ישראל לא נפגעה אף בהמה
במחלת הדָבָר, החיסון היעיל היחיד הוא:
מסירת הבהמות לידי בני ישראל, בקניין גמור

דָרַש דָרַש

מהמדרש לפרשת וארא

שמות רבה, וארא ט, ט - "ואמרת אליו: ה' אלקי העִבְרִים... כה אמר ה', בזאת תדע" (ז, טו-ז), הני הוא דאמר
(איוב לו, כב): "הן א-ל-יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ, מי כמוהו מוֹרֶה". בנוהג שבעולם, בשר דם שהוא מבקש להביא רעה על
שונאו פתאום, מביא עליו עד שלא ירגיש בו, והקב"ה מתְרַה לפרעה על כל מכה ומכה כדי שִׁישׁוּב בו. הני הוא
דאמר: "בזאת תדע כי אני ה' ". "הנה אֶנְכִי נוֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בְּצַפְרָדַיִם" (שם, פסוק כז). "שֶׁלַח הַעֲזִי" (ט, יט).
"על המים אשר בַּיָּאֹר ונהפכו לדם" (ז, יז). למה לָקוּ המים תחלה בדם: מפני שפרעה והמצריים עובדים
לַיָּאֹר, אפר הקדוש ברוך הוא: אָפָה אלוֹהַ תחלה ואחר כך עֵמוּ. מִשְׁלַח הַדֵּיּוֹט אומר: מִחֵי אֶלְהִיָּא וְיַבְעֵתוּן כּוּמְרָא
[אָפָה אלהיהם ויבהלו כְּהִינְהוּ]. וכן הוא אומר (ישעיה כד, כא): "יִפְקוּד ה' עַל צְבָא הַמְרוֹס בְּמְרוֹס" ואחר כך
(ז, יח): "וְהִדְגָה אֲשֶׁר בַּיָּאֹר תַּמּוּת".

לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

לא סתם מקל...

אחד ה"כוכבים" השקטים, הלא-בולטים בסיפורי יציאת מצרים הוא... המִטָּה, באמצעותו עשה משה פעולות ניסיות רבות וידועות. לראשונה, נזכר המִטָּה בפרשה הקודמת: "ויאמר אליו ה': מה זה בְּיָדְךָ? ויאמר (משה): מִטָּה. ויאמר (ה'): השליכהו אַרְצָה... ויהי לחש"י (ד, ב-ג). והנה מסתם מִטָּה של רועה, זוכה מקל זה להפוך למשהו מיוחד. וכך אומר ה' למשה, שסוף סוף הסכים ללכת לשליחות: "והנה המִטָּה הזו תקח בְּיָדְךָ, אשר תעשה בו את האֲתוֹת" (שם, פסוק יז). ואכן, בעזרת מִטָּה זו - מִבְּצַע משה בהמשך אף את קריעת ים סוף, מוציא "בעזרתו" מים מסלעי המדבר ועוד.

מה פֶּסֶר/סוד המִטָּה, שהוא חלק בלתי נפרד מהעלילות? נסה לענות על שאלה זו, למרות שבודאי יהיה זה רק ניסיון חלקי להבין זאת.

המילה "מִטָּה" - נגזרת מהשורש ה.ט.ה. שמשמעותו לשנות כיוון מצד לצד. ואכן, הרועה משתמש בִּמְטָה, כדי להטות את הקבשה התועה, לדרך הנכונה. והנה, יהיה תפקיד משה (שהיה רועה) להטות את ישראל מהדרך בה הם הולכים עתה - מ"יט שערי טומאה - לדרך ה', לדרך האבות. ובמקביל, עליו להטות גם את לב פרעה, מאי-הכרה ב'י וזכויות העם, להכרה בגדולת ה' ועליונותו וְלִאֲפֶשֶׁר לישראל לצאת לחוג לו במדבר.

המִטָּה הוא גם אמצעי להכאה ומשתמשים בו, כְּשֶׁכָּלוּ נסיונות השכנוע בעל-פה. אם הבן אינו מקבל מוסר בשכנוע מילולי, הרי אומר שלמה בספר משלי: "חושֶׁךְ שְׁבֹטוֹ, שוֹנֵא בנ"י

(יג, כד). וגם כאן, אם פרעה אינו משתכנע בקלות, אזי מניפים עליו את המִטָּה, שהוא חלק מהיד החזקה והזרוע הנטויה, שהפעיל הקב"ה נגדו.

המִטָּה הוא גם מקל שמחזיק השליט וזה חלק מְסמליו ה"אומרים", שהוא זה שמנהל את המדינה. המִטָּה ביד משה, הוא כאילו מִטָּה הנמצא ביד ה', והוא אמור להעביר מסר, הן לפרעה והן לישראל, שהקב"ה הוא שליט העולם, הוא האדון, הרועה. וכך נאמר, למשל, גם בספר ישעיהו: "הוי אשר שבט אֶפְיִ וּמִטָּה הוא בְּיָדְךָ זְעִמִי. בְּגוֹי תִּנְךָ אֶשְׁלַחְנֶה, ועל עַמְּךָ אֶצְנֶנִי" (י, ה-ו). הקב"ה משתמש במעצמות כבמִטָּה, כדי לנהל את העולם. דברים אלו מומחשים היטב במפגש הראשון בין משה ואהרן, לבין פרעה וחרטומו: אהרן משליך מִטָּהוּ, שהופך לתנין. המסר הוא: הנה ה' הוא השולט בטבע, ויכול לשנותו כרצונו. אך פרעה, בעזרת חרטומו, אינו רוצה לקבל את המסר, למרות שִׁמְטָה אהרן בלע את מטות החרטומים, וזה נס גדול יותר מקודמו. אבל אנו יודעים, למה התעקש פרעה, כי הקב"ה רוצה להנחית עליו את המִטָּה עוד ועוד, כדי שהוא ילמד "דרך הרגליים", מי באמת המנהיג בעולם.

מנחם אדלשטיין

פינת ההלכה

מלאכת בונה (ד)

ה"מגן אברהם" (סימן שיג, סק"י) כתב: "שכוסות שלנו העשויים בחריצים סביב [הברגה] ומהודקים בחוזק, לכולי עלמא - אסור".

גם ה"טורי זהב" (שם, סק"ז) הסכים עם ה"מגן אברהם", שהברגה אסורה. אמנם ב"שער הציון" (שם, סק"יב) כתב, שה"מגן אברהם" אסר הברגה מהתורה שדינה כתקיעה, אך הטי"ז אומר שהברגה אסורה רק מדרבנן ודינה כהידוק.

ה"מגן אברהם" אסר דווקא בהברגה שיוצרת את הכוס, היינו, כאשר מבריג את רגל הכוס לגוף הכוס עצמה. ולהבריג את המכסה של הסיר לסיר (בעבר, כיסוי הסיר נעשה על ידי הברגה), אומר ה"מגן אברהם", שאף שזו הברגה - הרי זה מותר, משום שמכסה הסיר אינו עשוי לקיום, אלא לפתוח ולסגור תמיד.

גם ה"טורי זהב" במסקנתו, מתיר הברגת כיסוי כלי, משום "שעיקר תשמישו על ידי פירוק תמיד - לא מיקרי גמור מלאכה,

אפילו אם הוא תוקע בחוזק השרוי"ף [הברגה]".

וצריך הסבר, מה כוונת ה"מגן אברהם" וה"טורי זהב" להתיר כסוי כלים.

רבי שלמה זלמן אויערבך ("מנחת שלמה" - ח"א, עמוד ע), ביאר, שבמקרים אלו ישדרך תשמישו של הכלי הוא, שרגלים גם לפרק אותו מרצון הטוב, או אין החזרתו שום מתקן. ואמרין, דגם בשעה שכלי מפורק - חשיב כשלם ואינו מחוסר כלל שום תיקון, כיון שהפירוק נעשה מרצון וכך הוא דרך תשמישו, ובמקרה כזה חשיב כמשתמש בכלי ולא עושה כלי".

הרב אויערבך מבאר, שהברגת כיסוי כלים - מותרת, משום שהוי "משתמש בכלי ולא עושה כלי", היינו, שיש מקרים שאף על פי שאי אפשר להשתמש בכלי אלא על ידי הברגתו, בכל זאת, מקרה זה נחשב כשימוש בכלי ולא כבנייתו ולכן מותר להבריגו.

נביא מספר דוגמאות שכוחות לכך (הובאו ב"שמירת שבת כהלכתה" פ"ג, הערה מט): א. הברגת מכסה המלחייה למלחייה עצמה. ב. הברגת מכסה [עם הפיטמה] של בקבוק תינוק לבקבוק עצמו. ג. הכנסת פתילה לתוך בסיס השעם, היינו, הכנת פתיל צף ביום טוב שחל בשבת. ד. הברגת סוגר לבקבוק חם, למצטער.

ויש לידע, שיש הסברים אחרים להיתר הברגת כיסוי כלים. אין כאן המקום להאריך ואולי נעסוק בזה בפעמים אחרות.

הרב אריה ויזל

מתעוררתם

"אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים"

בתחילת הפרשה, מזכיר הקל נחומר של משה, שטוען: אם בני ישראל - לא שמעו אליו, אז קל נחומר שגם פרעה - לא ישמע לו, שהרי הוא "עַרְל שִׁפְטִים" (ו, יב). הקב"ה, בתגובה, מצרף לו את אהרן: "יידבר ה' אל משה ואל אהרן, וַיֵּצֵא אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים..." (שם, פסוק יג).

מה פירוש המילים - "וַיֵּצֵא אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים"? מה נצטוו משה ואהרן בנוגע לבני ישראל, ומה נצטוו כלפי פרעה מלך מצרים?

רש"י מתחיל בפירושו הפסוק על פי מדרשו (מדרש תנחומא) ואומר, שהציווי **לכפי בני ישראל** הוא: "להנהיג בנחת ולסבול אותם", ו**לכפי פרעה** הוא - "להלוק לו כבוד בדבריהם".

סביר להניח, שמה שהוביל את המדרש לומר, שמשנה ואהרן נצטוו כאן **להלוק כבוד** לפרעה (ולא "לְכַסְח" אותו), הוא ההיקש וההשוואה בין פרעה לבני ישראל, לומר: כשם שאתם צריכים לכבד את בני ישראל ולהנהיגם בנחת, כך עליכם לכבד את פרעה מלך מצרים ולדבר אליו בכבוד.

השוואה זו, בין ישראל הצדיקים לפרעה הרשע, הובילה מדרש אחר - מדרש רבה (ו, ד) - לומר דברים יסודיים אודות היחס בין צדיקים ורשעים בעולמו:

בחירה וידיעה

אחת השאלות המנסרות בעולם החינוך המודרני, היא שאלת הבחירה החופשית. העולם המודרני, הדוגל בעקרונות דמוקרטיים, אינו מכיר בזכותו של מאן דהוא לכפות את עקרונותיו וערכיו, על מישהו אחר. הגדיל לעשות הסופר ס. יזהר, במאמר שפורסם לפני שנים, בו טען: "ישאל למחנך להפעיל את השפעתו בהטפה לערכים, שתעדידים להשתנות עם השתנות הזמן". מאלו יובן, שזו אינה דרכו. אף על פי כן, שאלת החופש לבחור את התנהגותו, בבחינת "בְּדֶרֶךְ שֵׂאֵם רוצה לִיָּךְ" - בה מוליכין אותו" (מכות י, ג), מול שאלת ידיעת הברא, בבחינת "קרא ה'דורות מראשי" (ישעיהו מא, ד), היא שאלה המעסיקה את חכמי ישראל.

השאלה מופיעה בכל עוזה בפרשיותינו, פרשיות מכות מצרים. מצד אהרן, בִּמְקוֹמוֹת שונים בתורה מוצגת בפנינו הבחירה החופשית: "יֵרָאֵה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת הַמָּוֶת ואת הרע" (דברים ל, טו). ומאידך, ידיעת הברא את אשר נבחר (דברים לא, כא): "כי ידעתי את יָצְרוֹ אשר הוא עֹשֶׂה היום, בטרם אֶבְיָצֵא אל הארץ אשר נשבעתי". ידיעת הברא מחד, ומתן הבחירה החופשית מאידך, מהווים תרתי דסתרי. אם הברא יודע את אשר נעשה, היכן היא הבחירה החופשית? ואם יש בידינו בחירה חופשית, היכן ידיעת הברא את אשר נעשה?

סתירה זו מתעצמת עוד יותר, כאשר מגיעים אנו לשאלת השכר והעונש. מובן, שאם יש לאדם בחירה חופשית, הרי ראוי שיקבל שכר על בחירה טוהר ופונש על הליכה בדרך שאינה ראויה. אולם, אם הברא יודע את אשר יעשה ומכוון את צעדיו: "ימה מְצַעְדֵי-יָבֵר פִּוְנָיו" (תהילים לו, כג), מדוע ניתן שכר על בחירה נכונה ולהיפך? עונש על חטא? זאת ועוד, התורה אמרה (דברים ל, ב): "ישִׁבֶּךָ עד ה'

"אמר רבי לוי: מִשָּׁל לַמֶּלֶךְ שהיה לו פרס ונטע בו אֵילָנִי סָרֵק וְאֵילָנִי מֵאֵכֶל. אמרו לו עבדיו: מה הטאה יש לך בְּאֵילָנִי סָרֵק הללו! אמר להם: **כשם שאני צריך לְאֵילָנִי מֵאֵכֶל, כך אני צריך לְאֵילָנִי סָרֵק**, שאלמלא אֵילָנִי סָרֵק מִהִיָּךְ הייתי עושה מִרְחֻצֹת וּבְכֻשׁוֹת! לך נאמר: אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים: **כשם שקילסו של הקדוש ברוך הוא עולה מן-עַזְזוֹ מפי הצדיקים, כך קילסו של הקדוש ברוך הוא עולה מִגִּיהֵנִים מפי הרשעים**... שהן מורידין הַדְּמִיעוֹת כְּמַעֲנִיָּתוֹ עד שְׁמַעֲנִין גִּיהֵנִים בדמעות, ומשם הקילסו עוֹלָה... ומה הם אומרים? אמר רבי יוחנן: יָפָה דְּנָתָהּ, יָפָה אֲמָרְתָהּ, יָפָה טִפְאָתָהּ, יָפָה טְהָרְתָהּ, יָפָה זְכִיתָהּ, יָפָה לְפָדְתָהּ, יָפָה הוֹרִיתָהּ".

כאשר רואים אדם רשע עושה דברים כנגד רצונו של הקב"ה, עלולה להיווצר חלילה התחושה, שהקב"ה כביכול "לא הצליח" עם האדם הזה, שיש בעולם מישהו שמתנגד לקב"ה, ש"מפרע לו". בא רבי לוי ומסביר לנו, שאין דבר כזה.

עבדיו של המלך, תמהים עליו: "ימה הטאה יש לך בְּאֵילָנִי סָרֵק הללו!" אך המלך עונה להם באופן חד-משמעי: "כשם שאני צריך לְאֵילָנִי מֵאֵכֶל, כך אני צריך לְאֵילָנִי סָרֵק". כשם שהקילסו עוֹלָה מפי הצדיקים, באותה מידה בדיוק הוא עוֹלָה גם מפי הרשעים. מבחינתו של הקב"ה, אין אילן שאינו משרת את המטרה, אין אילן שאינו אומר כבוד.

מעצם היוולדו של אדם, הוא נטוע בפרס של הקב"ה. הבחירה שלו היא, להיות אילן פרי - שמשבח את הקב"ה במעשיו ובפירותיו הטאים, או אילן סָרֵק - שמשמש להסיק את הכבשן ואת בית המרחץ.

איתי וייס

חצנד לצער

אלקיד", כלומר, לעולם עומדת בפני האדם דרך התשובה, לעומת זאת מוצאים בפרשתנו, אמירה מפורשת: "ואני אֶקְשֶׁה את לב פרעה" (ו, ג). אם ה' מִקְשָׁה את לב פרעה, מה טרונא יש לו עד כדי העשנתו בעונשים קשים כל כך?

חכמי ישראל עוסקים בשאלה זו במספר דרכים. **הרמב"ם** ("שמונה פרקים לרמב"ם", פרק ג), מתרץ את הסתירה בדרך פשוטה. הוא ממשיל לָאֵם ובנה. הָאֵם המכירה את בנה לִפְנֵי ולפנים, מציגה בפניו בחירה (למשל: איזה סוג אוכל יבחר, או איזה מלבוש יעדיף ללבוש). היא בורא "ידעתי" במה יבחר, אך אין עובדה זו שוללת את הבחירה שלו. בהמשך (שם, פרק ד), אומר הרמב"ם, כי עצם העובדה שהבחירה נשללה מפרעה, היא חלק מהעונש. כלומר, יכול הקב"ה להעניש את החוטא על ידי כך שלא יתן בלבב את דרך התשובה, כדברי הפסוק (דברים ז, ז): "וּמִשְׁלֵם לְשִׁבְטֹוֹ אֵל פְּנֵי לְהֶאֱבֹדוֹ, לא יִבְרָא לְשִׁבְטֹוֹ, אֵל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל לוי". בדרך זומה מסביר גם בעל "אמונות ודעות" (מאמר ד).

יש לדברים השלכה על מה שפתחנו בו. הבחירה היא תוצאת היותו של האדם בעל יכולת חשיבה. ידיעת הברא במה יבחר, אינה מפחיתה את יכולת הבחירה, אלא רק מציינת את העובדה, שמי שברא - יודע אלו תכונות נטע בנפש האדם. מכאן, שגם ערכים - גם אם על פי תפיסה זו או אחרת הם גִּי תְלוּן - הכרוז להקנותם, כיוון שרק בדרך זו יוכל האדם להפעיל את יכולת הבחירה שלו.

נפתלי יערי

